

A Zrinyi, a Kávéforrás, a Hangli és a többiek

Budapest külsőleg ma is a kávéházak városa. Parádés portálok, fényes ívlámpák ma is színesítik a pesti utcát. De a kávéház hatalma, uralkodása lehanyatlott. Mert a háborúig a kávéházban született a magyar politika és a kávéházban élt az irodalom. Emellett

A Vajda az Abbaziában
(Lélek Lajos híres karikatúrája)

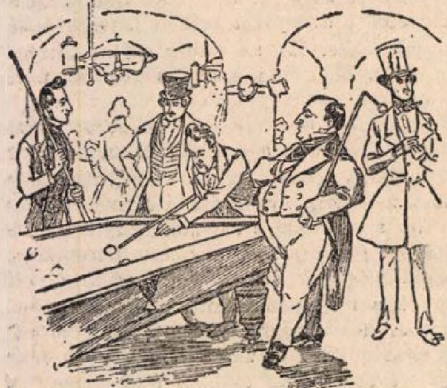
kávéházak szerint tagozódott a pesti társadalom is. Nem számítva most az irodalmi és politikai kávéházakat, érdekes néhány példát említeni. A Múzeum-kávéházba és a Centrálba jártak a tudósok, de a Múzeumba a diákok is. A diákok különben leginkább a Báthoryban itták a „zöld bor“-t, amely a Báthory kávéháznak, Beyer Marcellnek, Bajor Gizi édesapjának a specialitása volt. Az üllőiúti Viktória a katonatisztek, a terézkerületi Sorrento a biliárdművészek, a Seemann a bírások, ügyvédek, vádlottak és felperesek, a Meteor az artisták, az Edison a siketnémák és sportemberek, a Metropolis a lósport-rajongók, a Nádor pedig a kofák és lefeküdni nem tudó lumpok tanyája volt. Egész tömegben voltak a kereskedők kávéházai: a szabadságtéri Upor a tőzsdéseké, később a zugvalutásoké, a Royal a pénz- és telekügynököké, a Rémi a sertéskereskedőké, a Rákóczi-úti Otthon a marhakereskedőké, a bálványutcai Mocca a lisztkereskedőké, a Miramane a bórkereskedőké és az Andrássy-úti Hólezer-kávéház a fakereskedőké.

Az irodalmi és politikai kávéházakat igen sokszor nem lehetett egymástól elszakítani, mert hogy csak a Pilvázot említjük, ott bizony 1848 márciusában a Közzévélemény-asztal- nál egyformán dominált az irodalom és a politika. Jókai így jellemezte: „A közvélemény asztala egy kerek asztal az úriutcai kávéházban, amelyet reggelként költők, lapszerkesztők, kritikusok, ügyvédek és orvosi celebritások születtek körülülni. Idejötték alispánok, országgyűlési szónokok, később miniszterek reggelijüket elkölteni, innen indult ki a taps és püss — előbb csak a színpad, azután a szónok-szék, végre a csatátér hőseinek és áldozatainak.”

A KÁVÉHAZAK NAGYAPJA

A félig politikai, félig irodalmi kávéházak közül talán a legrégebbi a Zrinyi volt, amely Lisznyai Kálmán verseiben, mint a „pesti kávéházak nagyapja“ szerepel. De szerepel a Székely katonában és legfőként a Peleskei nótáriusban. Mert az írókon kívül a jurátusok, a Baczur Gáspár fészke volt az a kávéház, amelynek cégére nagyszakállas zászlótartó magyar, a mai Kossuth Lajos-utca és Múzeum-körút sarkán büszkélkedett. A hatvanas években innen indult el minden tüntetés és itt is fejeződött be. Gaál József a Peleskei nótáriushoz írt szerzett friss impressiókat, de ismert alakjai voltak a kávéháznak Nagy Ignác, Jókai, Vachot is. A Nemzeti Színház tagjai minden pénteken idejötték halászlére, amint ezt Jókai megörökítette Hamlet paródiájában:

Hamlet! Hamlet! Hamlet! Hej! Hallod-e?
Emlékezzél rád: — Péntek vagy!
Drámai nap. És minden pénteken
Halászlét kapunk a Zrinyiben.
Hát vacsorázni oda tart!

A jurátus-kávéházban

A Zrinyi halászlévének — persze jóval előbb, a harmincas években — nagy híve volt a híres étvágyú Kovácsóczy Mihály szerkesztő úr, aki a gyomrára kétszer „pazérolta el az előfizetési summákat“, amelyeket az Aspázia című lap megindítására küldtek neki. A lap aztán mégis csak megszületett, de csakhamar meg is szűnt. Kovácsóczy mindezek ellenére kitűnő újságíró és korrekt ember volt.

Nem mondható el azonban ez a Zrinyi minden vendégére, akik között akadt sipista, meg más züllött alak is bőven. Általában az írók és művészek e tekintetben nem igen válogattak. Még rosszabb híre volt a szénatéri (ma Kálvin-tér) Két pisztoly-nak, ahol Petőfi gyönyörködött Pilla Anikó cimbalomművészetében és szavalta, hogy „milliom átok, hort a billikombá“. Az írókon kívül muzikus cigányok jártak az országúti (ma Múzeum-körút) Két huszár-kávéházba is, amelynek züllött márványasztalai között feketekávéval köszöntötte föl Vajda Jánost, a kis palóc: Lisznyai Kálmán. „Minden szökött diáki, éhes proletári, kezdő verselői, legvakmerőbb várakozást

Régi nyár a Hangliban

felülmúló megtiszteltetés“ — kiált föl Vajda. Vajda Jánosnak különben a Kammon-kávéház volt a „stamm-helye“. A száműzött király mogorva fenségével trónolt itt a bölénytermetű költő a forradalmi lelketű fiatal poéták gyűrűjében. És jött a himzett sipkás, nagyszakállas öreg Kammon bácsi, aki angyalian szelid mosollyal kínálta a zord költőnek — tubákos ezüstszelencéjét.

A múlt század elején a Hét választó fejedelm volt az írók divatos kávéháza, ahol az öreg Bence (Virág Benedek) szórakoztatta Helmezyt, Kisfaludy Károlyt, Révát, Szemerét, Kultsárt, míg Vitékovic gitározott, Horváth István pedig búslut, hogy a jurátusok német

A legtöbb emlék a fürdőutcai Kávéforrás-ról maradt, hiszen Rákosi Jenő, Mikszáth Kálmán, Eötvös Károly, Ágai Adolf, Bercsik Árpád írtak róla és most készülődik Kenedy Géza is, hogy a Budapesti Hírlapban megörökítse. Innen indult az irodalomba a rozszant márványasztalok, kiabáló börszánerek, csibukozó kollégák közül Rákosi Jenő, Ágai, Kaas Ivor báró, Mikszáth, a három Márkus testvér és Jelky András írója, a később bécsivé lett Hevesi Lajos. Az asztalra írta verseit Dux úr, a későbbi Décsi Lajos, aki akkor éppen úgy a miniszterelnöki sajtóiroda „hivatalnok“ volt, mint a Kávéforrás másik napi vendége: Bercsik Árpád. Inkább vendégszámba mentek a esibukos asztalnál Tóth Kálmán, Szilágyi Dezső, Horváth Boldizsár, Gyulai Pál, Gregus Ágost, Csepregy Ferenc és Salamon Ferenc.

És még egy pálya indult a Kávéforrás-ból: a kávése, az öreg Kommeré, akinek dinasztiaja ma a Vadászúti tulajdonosa.

Sokkal inkább forradalmárok az irodalomban és sokkal fiatalabbak, akik a Rostély-utcai

Reviczky, Barna Dóri, a nagyszerű riporter, az Esti Újság szerkesztője, Sasváry Ármin, Szücs párti és Zubovics kapitány. A politikusok is nagyon látogatták Verhovaytól kezdve Polónyi Gézáig mindenki.

A Centrál-kávéháznak is tiszteletreméltó

Csemegi Károly a Hangliban

irodalmi multja van. Éveken át itt tanyázott elmerülve külföldi lapokban Ambrus Zoltán, a hősi halált halt Zuboly (Bányai Elemér), akinek emlékét márványtábla őrzi a kávéház falán. Józsi, az irodalombarát főpincér indította meg a gyűjtést a vendégek között. Egy időben itt szerkesztette Kiss József A Hét-et. A Baross-ba a konzervatív írók és újságírók jártak: Bónitz Ferenc, az Alkotmány szerkesztője és munkatársai Márkus László, Auer István és Petraszevich Geyza, „Ustye et Stry herege“. Csöndesen olvasgattak a sarokban Herrmann Ottó és a knikebein-szagú hajjalban megjelent a nyomorgó öregségét élő Gáspár Imre és feltűnt Benedek Aladár szöke szakállal, akinél gyorsabban és jobban el nem felejtettek egykor népszerű poétát.

Az Orient-ben volt a Pósa-asztal és egy híres állandó sakkparti, amelyet Gárdonyi Géza játszott Gécsy Istvánnal. Kibicük Kassay Vidor volt. A Continentálban Beöthy Zsolt törzsszótára uralkodott, a Bristolban pedig Ady és a nyugatosok táboroztak, akik éjszaka viszont a Palermóba jártak. A Japán-ban a Muskáti-asztal körül minden nap ragyogó nevű művészek helyezkedtek el. A sok között Szinyey-Merse Pál és Lechner Ödön. A esendes, szolid Berger-ben a Király Színház írói és színészei gyülekeztek, a Helvédiában éjszánkánként a rendőri riporterek pihentek ki fáradalmaikat.

A VAJDA ÉS TÖRZSKARA

Az irodalom felől a politika felé az Abbazi-kávéház alkotta az átmenetet. Irodalmi volt ez a kávéház, mert itt tanyázott Eötvös Károly, aki azonban a törzsszótal mellett nem volt sem az Erzsébetváros „követ“-e, sem az Egyetértés tárcáírója, hanem: a Vajda. A Vajda, aki itt csak pihenni akart és még vitatkozást sem tűrt, hanem szuverénül jelentette ki, példának okáért, hogy a világ legfenségebb zenéje a mennydörgés. Itt hangzottak el a történetek, amelyek a legendás „veszprémi fiskus koromban“-nal kezdődtek. Mondott, amit akart, mondott, ami eszébe jutott, maga sem tartotta fontosnak, hogy pihenés közben való megállapításai milyen viszonyban vannak a tárgyi igazsággal. Megfordult itt nála mindenki, aki valamit számított a politikában, mert kíváncsiak voltak a nagy elme szikrázására. A vendégeket azonban nem nagyon dődelgette, de annál nagyobb örömmel látta társaságában a legnagyobb magyar parlamenti közbeszólót, Károlyi Gábor grófot és Vázsonyi Vilmost, aki, míg a Vajda anekdotázott, megszervezte az Abbaziában a demokraták pártot és meghódította a Terézvárost. Sokat járt a törzsszótalhoz Bánffy Dezső báró is, amikor ellenzéki pártot alakított és Eötvös Károly személyében tisztelhette a „pártját“. A Vajda udvarának közismert tagjai voltak még az öreg törtéti Schlösinger, „Perl öcsém“ (Perl Soma ügyvéd), Reiner Edus, az „udvari doktor“ és hozzá „az udvari kaplán“, a nyurga Horváth János, aki apóta nemcsak városatyja és méltóságos úr, de bibi is lett.

A politika igazi hazája Budapest három kávéházban volt: a Balatonban, a Hangliban és később az Országház-kávéházban. Az Országház-kávéház tulajdonképpen csak egy ideig volt divatban és a politika csak vendégléti túrta ki az öslakókat, a börszánereket. Amikor 1913-ban a parlamenti örség tá-

Biliárd-parti a régi irodalmi kávéházban

ruhában német táncot jártak. Annál inkább meg volt elégedve az írókkal, akik „Árpád unokáihoz méltó beszélgetést folytattak“.

A KÁVÉFORRÁS

A szabadságharc után Lisznyai Kálmán volt az író- és művészvilág lelke. Ő teremtette meg Vachot Imrével együtt azt a társaságot, amely borral gyógyította a hazafiúi bánatot. Lisznyai mindenhol ott volt, de legjobban mégis a gránátosutcai Komló volt a legkedvesebb helye, amelyről Komlókerületi cimboradok-at írt. A Komlóban különben Patikárus Ferikó muzsikája mellett Liszt Ferenc dithyrambust, Sárocsy Gyula, Tolnai Lajos és Beöthy László verset írtak, Offenbach pedig megígérte, hogy operettet ír a Nemzeti Színháznak.

jós az Élet-et és itt volt a Fény-szék vendége: Ibsen.

AZ „UJAK“

Az „újabb“ irodalmi kávéházak közül nem igen kell beszélni a New-York-ról, amely „irodalmi felvágott“-tal csalogatta a szűkpénzű költőket. Bródy Sándor, Krúdy Gyula és Szomaházy István voltak azonban alighanem a leghűbbek. Az irodalmi sonkánál az írókat alighanem jobban vonzotta a fény és pompa, amelyet a New-York jelentett szegény életükben. Ez teremtette meg irodalmi jövőjét a Fiume-kávéháznak is, amelynek tulajdonosa, Steuer úr, elsőnek szereltetett gáz-harinszát és ventilátort. Az akkor megjelenő hat napilap egész szerkesztősége ott ült a fumebeli nagyszaltnál, amelynek mégis Tóth Béla volt a látható feje. Körülötte Inczédy,

volította el az obstruáló ellenzéket, *Justi* Gyulának minden reggel innen vonultak föl a parlament elé, a katonai kordonig.

A HANGLI

A Hangli, amely a főváros tulajdona, nevét első bérlőjétől, *Hangl* Józseftől kapta, akit a *Vigarda-kávéház* és kiosk bérlétére maga *Deák* Ferenc protezsált a városházán. *Hangl* József tudniillik *Deák* Ferencnek volt a szobapincére az *Angol királynő*-ben. A kávéházat és a kioszkot eredetileg városi urak és pesti városatyák látogatták, de nyári szállását hamarosan ide helyezte át a *Steingassner*ből a *Csemegi-asztal* — „vajdástul” együtt. Közben a *Steingassner-kávéház*ról is kell azonban pár szót ejteni. A mai Bristol helyén volt ez és nevezetessége a *Csemegi-asztal*, tagjai pedig *Csemegi* Károllyal az élükön politikusok és büntetőjogászok: *Eötvös* Károly, *Fayer* László, *Beck* Hugó, *Csernátony* Lajos, *Hoitsy* Pál, *Beksics* Gusztáv. Egyszóval a politika a *Steingassner*ből plántálódott át a Hangliba. De *Hangl* Pepi nagy hasznát látta ennek, mert leghűbb vendégei a politikusok lettek. Főként reggelire. Állandó vendégei voltak *Szilágyi* Dezső, aki reggelenként két kávét fogyasztott és *Baross* Gábor, akit koránkelésben csak kényszerűségből előztek meg a pincérek. *Khuen* *Héderváry* sem volt azonban rest miniszterelnök korában lejönni hívei közé a Várból a Hangliba reggelizni. Nem egyszer nagy parlamenti napokon nemcsak a kormánypárt, hanem az ellenzék is a Hangli-beli reggelitől indult el a csatába. Így a Hangli nevezetes stammyvendégei voltak *Fehérváry* Géza báró, *Szapáry* Gyula gróf, *Wekerle* Sándor, *Podmaniczky* Frigyes báró, *Hegedüs* Sándor, *Gromon* Dezső, a baloldaltól pedig *Polónyi* Géza, *Eötvös* Károly, *Justh* Gyula, *Károlyi* Gábor gróf.

A Hanglié volt a politika reggele, a *Balatoné* pedig a politika éjszakája. A pártklubok élete este lezáródott és megkezdődött a *Balatoné*. Ez volt a legnevezetesebb és legismeretebb politikai kaszinó. Itt találkoztak a háború végéig különösen az ellenzéki, de főként a negyvehnyolcas politikusok. A napilapok politikai rovatvezetői pedig, miután meglátogatták a szabadelvű klubot, a függetlenségi pártot és néppártot, megjelentek a *Balaton*-beli asztalnál, ahol legbujábbban tenyészett a politikai szenzáció. Politikai riportot a háború előtt csak a *Kossuth* *Lajos*-utcai korzón és a *Balaton-kávéház*ban lehetett csinálni.